Οταν οι αρχαιολόγοι παίρνουν τα όπλα

Οι Κούρδοι που το 2014 προστάτευσαν τα αρχαία από το ISIS κρατούν ζωντανούς δεσμούς με τους συναδέλφους τους στην Ελλάδα

Του **ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ**

Ηξερε πώς να χειρίζεται το όπλο, αλλά δεν είχε εμπειρία μάχης. Το καλοκαίρι του 2014, όταν ακόμη και οι φρουροί του Μουσείου Πολιτισμού στο Ερμπίλ, στην περιφέρεια του αυτόνομου ιρακινού Κουρδιστάν, στάλθηκαν μαζί με κάθε εφεδρεία στο μέτωπο για να ανακόψουν την προέλαση των τζιχαντιστών, ο αρχαιολόγος Πστιουάν Αχμέντ ανέλαβε αναπάντεχα το πόστο τους. Μαζί με συναδέλφους του εναλλάσσονταν σε 12ωρες βάρδιες στη φύλαξη των εκθεμάτων. Η Μοσούλη είχε ήδη πέσει χωρίς αντίσταση, ο εχθρός βρισκόταν προ των πυλών, μήπως και αυτοί θα είχαν παρόμοια τύχη;

«Φυσικά και υπήρχε φόβος», λέει ο 38χρονος αρχαιολόγος. «Είχαμε δει ότι το ISIS στοχεύει τις αρχαιότητες για να τις καταστρέψει ή να τις υφαρπάξει και παράλληλα σκεφτόμασταν πώς θα προστατέψουμε τις οικογένειές μας, την πόλη μας, αλλά και το μουσείο μας».

Ολα είχαν γίνει τόσο γρήγορα που έμοιαζε αδύνατο να καταρτιστεί άμεσα κάποιο οργανωμένο σχέδιο απόκρυψης ή απομάκρυνσης των αρχαιοτήτων. Το Μουσείο Πολιτισμού του Ερμπίλ μπορεί να διαθέτει τρεις αίθουσες, οι αποθήκες του όμως ήταν γεμάτες με αντικείμενα και πρόσφατα ευρήματα ανασκαφών. Κατά μία εκδοχή τρία φορτηγά θα βρίσκονταν σε αναμονή για να διασώσουν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης οτιδήποτε μπορούσαν να μεταφέρουν. Ωστόσο στην πράξη και αυτό το σενάριο ήταν δύσκολο να εκτελεστεί, την ύστατη ώρα έμοιαζε αδύνατο να βρεθεί κάποιο ασφαλές μέρος. Επιλέχθηκε ως βέλτιστη λύση να οπλιστούν οι υπάλληλοι της αρχαιολογικής υπηρεσίας και να αναλάβουν τη φρούρηση, ένα πρωτόγνωρο για αυτούς καθήκον.

«Ηταν μεγάλη η ευθύνη, δεν γινόταν όμως να μετακινηθούν εύκολα τα αρχαία, χρειαζόταν πολύς χρόνος», λέει ο 37χρονος αρχαιολόγος Αουντερ Μασραλντίν, υπάλληλος στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων του ιρακινού Κουρδιστάν. Οπως εξηγεί, εφάρμοσαν την ίδια τακτική φρούρησης και σε άλλα μουσεία στο βόρειο Ιράκ. Συμβούλευσαν μάλιστα τους συναδέλφους τους, οι οποίοι χρίστηκαν φύλακες, να πείσουν συγγενείς και φίλους για να τους βοηθήσουν στη θωράκιση. «Προσπαθήσαμε να τους δείξουμε ότι οι αρχαιότητες ανήκουν σε όλους μας και έχουμε χρέος να τις διαφυλάξουμε», τονίζει στην «Κ» ο κ. Αχμέντ. Είναι τόσο πράος όταν μιλάει που δύσκολα θα μπορούσε κάποιος να τον φανταστεί στη δίνη μιας μάχης.

Οι ανασκαφές του τμήματος Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών στις θέσεις Τελ Νάντερ και Τελ Μπάκρτα στην περιφέρεια του ιρακινού Κουρδιστάν συνεχίστηκαν το φετινό καλοκαίρι υπό τη διεύθυνση του αναπληρωτή καθηγητή Κωνσταντίνου Κοπανιά.

Η Μοσούλη είχε ήδη πέσει και οι αρχαιολόγοι στο Μουσείο του Ερμπίλ εναλλάσσονταν σε 12ωρες βάρδιες για τη φύλαξη των εκθεμάτων.

Η επίθεση των τζιχαντιστών τελικά ανακόπηκε δεκάδες χιλιόμετρα μακριά από το Ερμπίλ, το χαλιφάτο που επιχειρούσε να εγκαθιδρύσει το ISIS δεν απλώθηκε σε αυτή την πόλη. Εκτοτε, η προσπάθεια ανάδειξης του αρχαιολογικού πλούτου της περιοχής, καθώς και η διαφύλαξή του από κάθε λογής κινδύνους, δεν έχει τελειώσει. Εδώ και ένα μήνα οι δύο αρχαιολόγοι παρακολουθούν αγγλόφωνο μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με αντικείμενο την αρχαιολογία της Αρχαίας Ελλάδας και της Ανατολικής Μεσογείου από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και το τέλος της ελληνιστικής περιόδου. Σε αυτό μετέχουν συνολικά 17 φοιτητές από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία, την Κορέα και άλλες χώρες. Ενα από τα θέματα στο οποίο αναμένεται να εστιάσουν είναι η μεθοδολογία βάσει της οποίας φωτογραφίζεται προληπτικά και καταγράφεται η ιστορική συλλογή ενός μουσείου. Σκοπός είναι κάποια στιγμή, μετά την επιστροφή των δύο αρχαιολόγων στο Ερμπίλ, να συνταχθεί ένας λεπτομερής, ψηφιακός κατάλογος με όλα τα εκθέματα στο μουσείο της πόλης, ώστε σε περίπτωση απώλειας να είναι εφικτή η αναζήτηση και η ταυτοποίησή τους.

MIKE KOKKALIS

Οι δύο αρχαιολόγοι από το Ερμπίλ, Αουντερ Μασραλντίν (αριστερά) και Πστιουάν Αχμέντ παρακολουθούν φέτος ένα αγγλόφωνο μεταπτυχιακό του ΕΚΠΑ. Το 2014, εκτός από τις οικογένειές τους, έπρεπε να διαφυλάξουν και τα αρχαία από πιθανή επιδρομή του ISIS.

«Πολλοί άμαχοι έφυγαν και έμειναν οι αρχαιολόγοι να φυλούν το μουσείο. Εάν έφταναν εκεί οι τζιχαντιστές δεν θα έφευγαν, θα πολεμούσαν».

Η παρουσία των δύο ανδρών στην Αθήνα αποτελεί τη συνέχεια μιας σχέσης συνεργασίας μεταξύ του ΕΚΠΑ και των αρχαιολογικών υπηρεσιών του βόρειου Ιράκ, η οποία σφυρηλατήθηκε πριν από χρόνια. Το 2016 ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων του Ερμπίλ, Νάντερ Μπαμπάκρ Μοχάμεντ, βρέθηκε στην Ελλάδα για να μιλήσει σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές Αρχαιολογίας και να συναντηθεί με στελέχη του υπουργείου Πολιτισμού. «Είμαστε δεμένοι με τα αρχαία, εάν καταστραφούν είναι σαν να πληγώνεται ένα κομμάτι της ψυχής μας», είχε αναφέρει τότε σε μια διάλεξη που είχε παρακολουθήσει η «Κ», απαριθμώντας έπειτα στο ακροατήριό του τον αρχαιολογικό πλούτο στη ζώνη ευθύνης του. Επί Σαντάμ Χουσεΐν, η περιοχή ήταν απροσπέλαστη για ξένους αρχαιολόγους. Με την ανατροπή του καθεστώτος, όμως, αυτή η εικόνα σταδιακά άλλαξε. Το καλοκαίρι του 2014, προτού πλησιάσει απειλητικά το ISIS, τουλάχιστον 45 ξένες αποστολές από 16 χώρες πραγματοποιούσαν έρευνες στην περιφέρεια του ιρακινού Κουρδιστάν.

Οι ξένες αποστολές

Ο Κωνσταντίνος Κοπανιάς, αναπληρωτής καθηγητής Αρχαιολογίας Ανατολικής Μεσογείου στο ΕΚΠΑ, είχε πραγματοποιήσει ανασκαφές στο βόρειο Ιράκ με ομάδες Ελλήνων ερευνητών και φοιτητών τα έτη 2011, 2012 και 2013. Στην τελευταία τους παρουσία εκεί είχε συνεργαστεί και με τον Πστιουάν Αχμέντ, ο οποίος είχε οριστεί ως συνοδός της αποστολής τους. «Τον Δεκέμβριο του 2013 ήμουν εκεί, τότε τελειώσαμε την ανασκαφή. Ολα έδειχναν ήσυχα, αισιόδοξα, σχεδιάζαμε την επιστροφή μας το 2014 και ξαφνικά τον Ιούνιο πέφτει η Μοσούλη και ακολουθεί η απόπειρα εισβολής στο Ερμπίλ. Οι στρατιώτες πήγαν στο μέτωπο, πολλοί άμαχοι έφυγαν και έμειναν οι αρχαιολόγοι να φυλούν το μουσείο. Εάν έφταναν εκεί οι τζιχαντιστές δεν θα έφευγαν, θα πολεμούσαν», λέει.

Υπό τον κίνδυνο του ISIS αρκετές ξένες αποστολές πανεπιστημίων ματαίωσαν τα ανασκαφικά σχέδιά τους ή αποχώρησαν από την περιοχή. Ο κ. Κοπανιάς αναφέρει ότι υπήρξαν κάποιοι που αποφάσισαν τότε να παραμείνουν, όπως μια ξένη ομάδα ερευνητών η οποία έσκαβε λίγα χιλιόμετρα μακριά από το πεδίο της μάχης υπό τον ήχο των οβίδων.

Οι Ελληνες δεν μετέβησαν στο Ερμπίλ το 2014, το ρίσκο ήταν ακόμη μεγάλο. Εκείνη την περίοδο επικρατούσε το ερώτημα εάν οι τζιχαντιστές ήταν κυρίως καταστροφείς των αρχαιοτήτων (κυκλοφορούσαν βίντεο στα οποία ανατίναζαν μνημεία ή τα διέλυαν με βαριοπούλες), ή βάσιζαν μέρος των εσόδων τους στη λαθραία διακίνησή τους. Στα χρόνια που ακολούθησαν, μετά και την εκρίζωση του ISIS από τη Μοσούλη, άρχισαν να βγαίνουν κάποια πιο ασφαλή συμπεράσματα. Υπήρξαν αναφορές για αντικείμενα που λεηλατήθηκαν στο Ιράκ και στη Συρία και πιθανότατα διακετεύτηκαν στη μαύρη αγορά μέσω Τουρκίας. Ο κ. Κοπανιάς κάνει λόγο και για δορυφορικές φωτογραφίες αρχαιολογικών χώρων σε κατεχόμενα εδάφη τις οποίες μελετούσαν ξένοι ερευνητές. Από τις εικόνες διαπίστωναν ότι ανοίγονταν νέες τρύπες, μια ένδειξη λαθρανασκαφών.

Οι ελληνικές ανασκαφές στο Ιράκ και το μεταπτυχιακό στο ΕΚΠΑ

Η αποστολή του τμήματος Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών επέστρεψε στο Ερμπίλ το καλοκαίρι του 2022. Τον Ιούνιο αφιέρωσαν δύο εβδομάδες για ανασκαφές στο Τελ Νάντερ, μια αρχαιολογική θέση της ύστερης πέμπτης χιλιετίας. Είχε εντοπιστεί το 2010 όταν κατά τη διάνοιξη φρεατίου για την τοποθέτηση αγωγού ύδρευσης βρέθηκε ένας εγχυτρισμός, μια ταφή μέσα σε αγγείο το οποίο φάνηκε πως ανήκε στο δεύτερο μισό της 2ης χιλιετίας π.Χ. Η αποστολή των Ελλήνων φέτος βρήκε εχεί τμήματα μιας οικίας. Παλιότερα είχαν ανακαλύψει και εγκαταστάσεις για την παραγωγή κεραμικής, καθώς και έναν κλίβανο που πιθανόν χρησιμοποιείτο για τη χύτευση μετάλλου.

Συνέχισαν φέτος τις έρευνές τους σε δεύτερη θέση, στο Τελ Μπάκρτα, περίπου 30 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του Ερμπίλ. «Βρήκαμε τον χώρο σε καλή κατάσταση», λέει ο κ. Κοπανιάς, επισημαίνοντας ότι βρίσκεται αρκετά κοντά στο σημείο όπου είχαν διεξαχθεί πριν από χρόνια οι μάχες με το ISIS. «Είναι μία από τις μεγαλύτερες θέσεις της ευρύτερης εγγύς Ανατολής, με συνολική έκταση 1.000 στρέμματα. Στο κέντρο έχει μια ακρόπολη και γύρω της απλώνεται μια ολόκληρη αρχαία πόλη». Τον κ. Κοπανιά συνόδευαν στη φετινή αποστολή οι υποψήφιες διδάκτορες Αρχαιολογίας Ερατώ Βέμου και Παναγιώτα Μπαρλαγιάννη.

Οπως και στα προηγούμενα ταξίδια τους, έτσι και στην πιο πρόσφατη επίσκεψή τους, υπήρξαν ντόπιοι οι οποίοι προσέγγιζαν την ανασκαφή και παρακολουθούσαν με περιέργεια το έργο τους. Δεν τους έδιωχναν. Ηθελαν να είναι ανοιχτοί στην τοπική κοινωνία για να μην καλλιεργηθεί κλίμα καχυποψίας και να μην κυκλοφορήσουν φήμες ότι δήθεν ψάχνουν για κάποιον αμύθητο θησαυρό. Ο κ. Κοπανιάς θυμάται ότι έπειτα από ημέρες ένας ντόπιος, αφού εξοικειώθηκε με την παρουσία τους, είπε ότι είχε ανακαλύψει ο ίδιος ένα αρχαίο αντικείμενο και το φυλούσε στο σπίτι του. Ηταν ένα μεγάλο λίθινο εργαλείο, ένας χερόμυλος, το οποίο και παρέδωσε για να μεταφερθεί και να συντηρηθεί στο τοπικό μουσείο. Σε παλιότερες επισκέψεις του κ. Κοπανιά στην περιοχή δεν είχε προκύψει κάτι αντίστοιχο.

Οι Πστιουάν Αχμέντ και Αουντερ Μασραλντίν, οι δύο αρχαιολόγοι από το Ερμπίλ που παρακολουθούν το αγγλόφωνο μεταπτυχιακό στο ΕΚΠΑ, επισημαίνουν στην «Κ» πόσο σημαντική είναι η σύμπραξη με τα ξένα πανεπιστήμια. Η αρχαιολογική έρευνα απαιτεί χρηματικούς πόρους και στο παρελθόν οι συγκρούσεις με το Ισλαμικό Κράτος σε ένα εκτεταμένο πολεμικό μέτωπο είχαν απορροφήσει σημαντικό μέρος του τοπικού προϋπολογισμού. Οι ξένες αποστολές μπορούν μέσω των δικών τους προγραμμάτων να παρακάμψουν τον σκόπελο της χρηματοδότησης, ενώ παράλληλα ανταλλάσσονται πληροφορίες, γνώσεις και γίνεται ευρύτερα γνωστή η ιστορία του τόπου. «Η περιοχή μας είναι από τις πλουσιότερες σε ευρήματα, παρότι δεν έχει ακόμη ερευνηθεί διεξοδικά», επισημαίνει ο κ. Αχμέντ. «Υπάρχουν πολλά σημαντικά προϊστορικά μνημεία».

Μέχρι στιγμής, στην ανάπαυλα των μαθημάτων του μεταπτυχιακού στην Ελλάδα, έχουν ταξιδέψει στην Αρχαία Ολυμπία και στους Δελφούς. Η φοίτησή τους στο πρόγραμμα θα διαρκέσει ένα έτος. «Είναι σημαντική η συνεργασία που έχουμε με την Ελλάδα», λέει ο κ. Μασραλντίν. «Είμαστε περήφανοι που σπουδάζουμε εδώ».

Η αρχαιολογική θέση Τελ Μπάκρτα βρίσκεται κοντά στο σημείο όπου πριν από χρόνια είχαν διεξαχθεί μάχες με τζιχαντιστές, αλλά δεν επλήγη κατά τις συγκρούσεις.

pressreader PRINTED AND DISTRIBUTED BY PRESSREADER PressReader.com +1 604 278 4604 COPYRIGHT AND PROTECTED BY APPLICABLE LAW